

A FELJELENTŐ ÉS A SÉRTETT ELJÁRÁSJOGI HELYZETÉNEK ELHATÁROLÁSI PROBLÉMÁI

GOTTLIEB PÉTER

1. Általános kérdések

1.1. A *feljelentő fogalma*

Ahhoz, hogy a dolgozat címében szereplő témával részletesen tudjunk foglalkozni, szükséges a *sértett* és a *feljelentő* fogalmának meghatározása.

Az előbbi fogalmának meghatározásakor viszonylag könnyű dolgunk van,¹ hiszen a Be. a büntetőeljárásban részt vevő személyek című fejezetében meghatározza a *sértett* fogalmát.² A *sértett* fajtái a büntetőeljárásban: a '*sima*' *sértett*, a *magánvádló*, a *pótmagánvádló* és a *magánfél*. A törvény több helyen egy mondatban említi e fogalmakat, ezért úgy tűnhet, hogy egy személy, egy adott ügyben csak egy fogalom alá tartozhat. Ahogy azt lejjebb látni fogjuk, egy személy, egy konkrét ügyben egyszerre több alanyi kör alá besorolandó. Ennek okán, ahol a törvény a '*sima*' *sértett* fogalmát említi, az ott megfogalmazott rendelkezések a *magánvádlóra*, a *pótmagánvádlóra* és a *magánfélre* is vonatkoznak (visszafelé ez nincs így).

A *feljelentő* fogalmát a törvény explicit módon nem határozza meg. „A Be. nem említi a *feljelentőt* mint a büntetőeljárásban részt vevő személyt.”³ A definíció megtalálásához szükséges a törvény elemzése.

Nyelvtani értelmezéssel arra a meghatározásra juthatunk, hogy a *feljelentő* az, aki a *feljelentést* megtette. „A *feljelentés* olyan, a hatósághoz intézett közlés, amely arra vonatkozik, hogy bűncselekmény elkövetésének gyanúja merült fel, valamint, hogy ezt meghatározott vagy ismeretlen személy követte el, és amelynek célja a közlésben szereplő adatok alapján az eljárás megindítása”.⁴ A közlés

¹ Jelen műben nem kívánok részletesen foglalkozni a *sértett* fogalmával, megelégszem annak a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényben (a továbbiakban: Be.) szereplő definíciójával.

² A Be. 51. § (1) bekezdése szerint „*sértett az, akinek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette.*”

³ SZABÓ Petra: Visszaélést megalapozó többletjogok vagy garanciák? (Feljelentői jogok és adatvédelem.) *Ügyészek Lapja*, 2008/1. 48.

⁴ Uo. 48. Ez a meghatározás tartalmában megegyezik a belügyminiszter irányítása alá tartozó

történhet írásban vagy szóban.⁵ Minden más, a hatósághoz intézett közlés bejelentés csupán.⁶ Véleményem szerint a feljelentés további fogalmi ismérve, hogy az tartalmazza a feljelentő adatait (legalább nevét és címét), mivel a Be. több helyen is olyan rendelkezéseket tartalmaz, melyhez elengedetlenek ezen adatok megléte.⁷ Álláspontom szerint az ún. „névtelen feljelentés” így csupán bejelentésnek minősül.

A feljelentés egyetlen korlátja a hamisan vádolás. Az sem szükséges, hogy a feljelentő közvetlenül észlelje a bűncselekményt, hallomásból vagy a médiából is értesülhet róla.⁸

A kérdés azonban itt még nincs lezárva, mivel előfordulhat, hogy olyan személy tette a feljelentést, aki egyben az adott bűncselekménynek más alanya is, legtöbb esetben sértettje is. Mivel a Be. többször egy mondatban használja a sértett és a feljelentő fogalmát, szükséges annak megválaszolása, hogy e két fogalom által meghatározott alanyi kör milyen viszonyban lehet egymással: részben lefedik egymást, s így egy személy lehet egy adott ügyben egyszerre feljelentő és sértett is, vagy egyáltalán nem fedik le egymást, és így egy adott ügyben egy személy vagy csak sértett vagy csak feljelentő lehet. Arra kérdésre tehát, hogy a feljelentő és a sértett fogalma alá egy jogalany, egy adott ügyben, egyszerre tartozhat-e, a törvény rendszertani értelmezésével kaphatunk választ.

E kérdés megválaszolásához vegyünk két példát a Be.-ből. Az első az eljárás során keletkezett iratról történő másolás szabályai közül való:

„70/B. § (1) Az eljárás során keletkezett iratról – ideértve a bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság által beszerzett, illetőleg a büntetőeljárásban részt vevő személyek által benyújtott, valamint csatolt iratot is – az a bíróság, ügyész, illetőleg nyomozó hatóság, amely előtt az eljárás folyamatban van, a büntetőeljárásban részt vevő személyek kérelmére a (2)–(7) bekezdés szerint legkésőbb a kérelem előterjesztésétől számított nyolc napon belül másolatot ad ki.

(2) A nyomozás befejezéséig a gyanúsított, a védő, a fiatalkorú törvényes képviselője, a sértett és képviselője másolatot kaphat a szakvéleményről, vala-

nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM–IM együttes rendelet 100. §-ában található feljelentésfogalommal.

⁵ Be. 172. § (1) bekezdés.

⁶ KISS Sándor – LASSÓ Gábor – RUZSÁS Róbert – SZEBENI László – SZEPESI Erzsébet – SZÉKELY Ákos – VARGA Zoltán – VASKUTI András: *KOMMENTÁR a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez* (szerkesztette: dr. Jakucs Tamás), CompLex Jogtár Plusz; lezárva: 2011. március 31., CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft.

⁷ Pl. Be. 181. § (3) bekezdése; 190. § (5) bekezdése; célszerű lenne, ha a jogalkotó a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM–IM együttes rendelet 100. §-ában található feljelentésfogalmat e tartalmi elemmel kiegészítené..

⁸ SZABÓ i. m. 49.

mint az olyan nyomozási cselekményről készült iratról, amelyeknél jelenlétüket e törvény lehetővé teszi; az egyéb iratról pedig akkor, ha ez a nyomozás érdekeit nem sérti. A sértett a nyomozás során keletkezett más iratokról a tanúkénti kihallgatását követően kaphat másolatot.

(3) A feljelentő részére – ha nem a (2) bekezdésben felsoroltak valamelyike – csak a feljelentésről adható másolat.”

A (3) bekezdésből egyértelműen megállapítható, hogy a feljelentő egyszerre lehet az adott ügyben gyanúsított, védő, fiataikorú törvényes képviselője, sértett vagy sértetti képviselő is.

A másik példa a feljelentés elutasítása esetén benyújtható panasz szabályozásából van:

„195. § (2) A feljelentő nem élhet panasszal a feljelentés elutasítása miatt, ha a bűncselekménynek nem sértettje.”

Ez a példa is – miként az első – rámutat arra, hogy egy jogalany egy személyben lehet sértett és feljelentő is, hiszen kimondja, hogy a feljelentő lehet a feljelentett bűncselekmény sértettje is egyben.

E megállapítások nyomán a feljelentő fogalmát a következőképpen határozom meg: *feljelentő az, aki a hatósághoz intézett olyan közlést, amely arra vonatkozik, hogy bűncselekmény elkövetésének gyanúja merült fel, valamint, hogy ezt meghatározott vagy ismeretlen személy követte el, és amelynek célja a közlésben szereplő adatok alapján az eljárás megindítása, továbbá a közlés tartalmazza a közlő nevét és címét.*

1.2. A feljelentő, mint az eljárás alanya?

Első látásra úgy tűnhet, hogy a feljelentő nem alanya a büntetőeljárásnak. Ennek oka, hogy a feljelentő nem kapott önálló helyet a Be. a büntetőeljárásban részt vevő személyek című fejezetében, sem a törvény másik fejezetben. Ennek okán felmerülhet a kérdés, hogy a feljelentő a büntetőeljárásnak alanya-e, és ha igen, mely meghatározott alanyi körbe fér be.

Az egyértelműen megállapítható, hogy a feljelentő önmagában nem terhelt, nem védő, nem sértett, nem magánvádló, nem pótmagánvádló, nem magánfél, nem ezek képviselője, valamint nem segítő. A felsorolt alanyokon kívül két további alany vehet részt a büntetőeljárásban: az egyéb érdekelt és az egyéb érdekelt képviselője.⁹

A kérdés: *a feljelentő egyéb érdekelt-e?* A kérdés azért lényeges, mert amennyiben a feljelentő alanya a büntetőeljárásnak, számos jogosultság illeti meg, míg ha nem, a feljelentés megtételéhez fűződő jogán kívül más joggal nem igazán rendelkezik.

⁹ Az utóbbi az egyéb érdekelt jelenléte esetén jöhet csak szóba, így vele külön nem kívánok foglalkozni.

A Be. szerint egyéb érdekelt az, akinek a jogára vagy a jogos érdekére a büntetőeljárásban hozott határozat közvetlen hatással lehet.¹⁰

A felmerülő kérdés e meghatározásból: a feljelentő jogára vagy jogos érdekére közvetlen hatással lehet-e a büntetőeljárásban hozott határozat?

„Amikor feljelentést teszünk, jogos vagy jogosnak vélt érdekeinkben szenvedünk csorbát; vélelmezzük, hogy valamely közérdek rövidült meg. Mindezek előidőzőjét személyhez kötjük, ismert vagy ismeretlen formában. Úgy ítéljük meg, hogy a bajra a megfelelő orvoslást a büntetőjog eszközei adhatják”¹¹

E meghatározásból egyértelműen kiolvasható az, hogy a feljelentőnek jogos érdeke fűződik ahhoz, hogy a feljelentése nyomán eljárás induljon. Ha nem így lenne, az adott jogalany nem tenne feljelentést.

Az államnak is érdeke, hogy a bűncselekményekre fény derüljön. Ha csak olyan bűncselekményekre derülne fény, ahol van sértett, és a sértett feljelentést tett, illetve amelyeket a hatóság hivatalból észlelt, akkor azon bűncselekmények, amelyek nem tartoznak ezek közé, felderíthetetlenek maradnának. Az államnak hálásnak kell lenni minden olyan esetben, amikor különösebb érdekeltség nélkül tesz valaki feljelentést. Ha az nem így lenne, és a feljelentő funkciója a büntetőeljárás megindításában kiteljesedne,¹² és nem biztosítanánk neki semmiféle jogot az eljárás későbbi szakaszában, a feljelentőnek semmi érdeke nem lenne a feljelentés megtételéhez, feljelentése csupán egyszerű bejelentés lenne. Jelenleg azonban álláspontom szerint – szerencsére – nem ez a helyzet, és a feljelentő jogos érdekei nyomán a törvény jogokat biztosít részére.

A Be. 171. § (1) bekezdése egy konkrét jogot biztosít mindenkinek, a feljelentés jogát (ki kell hangsúlyozni, hogy ez a legtöbb bűncselekmény esetében csupán jog, de vannak olyan bűncselekmények, amelyek esetében kötelezettség)¹³. E szerint bűncselekmény miatt bárki tehet feljelentést. Azonban e jog tartalma nem merül ki abban, hogy a feljelentőnek joga van az információit átadni valamely formában a hatóságnak. Az Alaptörvény XXV. cikke ezt a jogot

¹⁰ Be. 55. § (1) bekezdés.

¹¹ ORBÁN András: A feljelentő, a feljelentett, a hatóság és az eljárás: a feljelentés-kiegészítés. *Belügyi Szemle*, 1995. november. 56.

¹² SZABÓ i. m. 48.

¹³ A Be. 171. § (1) bekezdésének második fordulata szerint „a feljelentés kötelező, ha annak elmulasztása bűncselekmény”. A hatályos jog szerint a következő bűncselekmények esetén kötelező mindenki számára a feljelentést: az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása, az alkotmányos rend elleni szervezkedés, lázadás, rombolás, hazaárulás, hűtlenség, ellenség támogatása, kémkedés, nemzetközi gazdasági tilalom megszegése, külföldre szökés (a felsorolt bűncselekmények esetében, ha az készül, vagy azt még nem leplezték le). Ezen túl a hivatalos személyeknek feljelentési kötelezettsége van, amennyiben e minőségében még le nem leplezett vesztegetésről, vagy nemzetközi kapcsolatban még le nem leplezett vesztegetésről szerez hitelt érdemlő tudomást.

biztosítja mindenkinek.¹⁴ A feljelentéshez való jog tartalmába beletartozik az is, hogy a feljelentése nyomán meginduljon a nyomozás, illetve az egész büntetőeljárás.¹⁵

Ez a feljelentés beérkezését követő processzusban is megmutatkozik. A hatóság három dolgot tehet, ha egy feljelentés érkezik hozzá:

1. Az első esetben, ha a feljelentés alapján a nyomozás elrendeléséről, illetőleg a feljelentés elutasításáról megnyugtatóan nem tud a hatóság állást foglalni, elrendeli a feljelentés kiegészítését.¹⁶ E jogintézmény esetén is megjelenik a korábban említett feljelentésfogalomnak azon eleme, mely szerint a feljelentésnek tartalmaznia kell a feljelentő adatait (legalább nevét és címét), hiszen ennek hiányában a feljelentőt a hatóság nem tudná meghallgatni.¹⁷ A feljelentés kiegészítés azonban a továbbiakban taglaltak (döntés a nyomozás elrendeléséről vagy a feljelentés elutasításáról) megalapozását szolgálja, így e jogintézménnyel nem kívánok részletesebben foglalkozni.

2. A második esetben, a feljelentés nyomán elrendeli a nyomozást.¹⁸ Itt a feljelentő akarata érvényesül, hiszen közlésében foglaltaknak megfelelően nyomozás indul az adott ügyben. Ez esetben a feljelentő részéről bármiféle jogorvoslatnak nem lenne értelme.

3. A harmadik esetben a hatóság a feljelentést határozattal elutasítja.¹⁹ Ha e rendelkezést a panaszjogot tartalmazó,²⁰ illetve a feljelentő panaszjogát korlátozó rendelkezéssel²¹ együtt vizsgáljuk, arra juthatunk, hogy a feljelentő jogát érinti a hatóság feljelentést elutasító határozata. Ez a panaszjogot korlátozó rendelkezés létjogosultságából lehet levezetni. Amennyiben a feljelentő jogát nem érintené a hatóság feljelentést elutasító határozata, úgy e jogszabályi rendelkezés nélkül sem élhetne panasszal az elutasító határozat ellen, arra a Be. 195. § (1) bekezdése nem teremtene alapot. A feljelentés elutasítása az a közvetlen rendelkezés, amely a feljelentést elutasító határozatban a feljelentőre nézve rendelkezést tartalmaz, és amely feljelentéshez való jogát, illetve a feljelentés megtételéhez fűződő jogos érdekét érinti, és így arra közvetlen hatással lehet.

Az egyéb érdekelt, s így a feljelentő a tárgyaláson megjelenhet,²² ott fel szólalhat,²³ stb. Így nem csupán jogos érdekét, hanem jogát is érinti a hatóság

¹⁴ Mindenkinek joga van ahhoz, hogy egyedül vagy másokkal együtt, írásban kérelemmel, panasszal vagy javaslattal forduljon bármely közhatalmat gyakorló szervhez.

¹⁵ Természetesen csak akkor, ha nincs törvényben kizáró ok (pl. a feljelentett halála stb.).

¹⁶ Be. 172/A. §

¹⁷ Be. 172/A. § (2) bekezdés.

¹⁸ Be. 170. § (1) bekezdés.

¹⁹ Be. 174-175/A. §

²⁰ Be. 195. § (1) bekezdés.

²¹ Be. 195. § (2) bekezdés.

²² Be. 55. § (1) bekezdése.

²³ Be. 314. § (1) bekezdése.

olyan határozata, amely nyomán nem kerül sor a büntetőeljárás tárgyalási szakaszára.

Ezek után kijelenthetjük, hogy *a feljelentő az eljárás alanya, s ezen belül az egyéb érdekelték csoportjába tartozik.*

2. A feljelentő és a sértett elhatárolási problémái a gyakorlatban

2.1. A feljelentő panaszjoga

2011. július 13-án lépett hatályba az egyes eljárási és az igazságszolgáltatást érintő egyéb törvények módosításáról szóló 2011. évi LXXXIX. törvény, mely többek között módosította a nyomozás során igénybe vehető jogorvoslat szabályait. A korábbi szabályozás szerint a nyomozás keretében, akire nézve az ügyész vagy a nyomozó hatóság határozata rendelkezést tartalmazott – ha a Be. törvény kivételt nem tett –, a határozat ellen a közléstől számított nyolc napon belül panasszal élhetett. Nem volt helye panasznak a más szakértőt kirendelő és a gyanúsított vagy a védő által szakvélemény elkészítésére felkért személy szakértőként való bevonását engedélyező határozat ellen,²⁴ a nyomozás határidejének meghosszabbításáról rendelkező határozat ellen,²⁵ a nyomozás folytatását elrendelő határozat ellen,²⁶ a panaszt elbíráló határozat ellen.²⁷ Panasszal élhetett továbbá az, akit az ügyész vagy a nyomozó hatóság intézkedése vagy intézkedésének elmulasztása érintett. Az intézkedés vagy intézkedés elmulasztása tárgyában nem volt helye panasznak a Be. VII. Fejezet VII. Címe szerinti bizonyítási eljárások tekintetében,²⁸ a nyomozás elrendelése, a feljelentés kiegészítésének elrendelése miatt, valamint a nyomozó hatóság egyéb adatszerző tevékenysége során végzett eljárási cselekmények, a tanú kihallgatása, és a szaktanácsadó közreműködése miatt.²⁹

Az új szabályozás szerint a nyomozással kapcsolatban az élhet panasszal, akire nézve az ügyész vagy a nyomozó hatóság feljelentés elutasításáról, a nyomozás részbeni mellőzéséről, felfüggesztéséről, illetve megszüntetéséről, kényszerintézkedés elrendeléséről (VIII. Fejezet) további vagyoni jogok vagy érdekek korlátozásáról, valamint vagyoni jellegű kötelezettségek megállapításáról hozott határozata közvetlen rendelkezést tartalmaz. A feljelentő nem élhet pa-

²⁴ A Be. 195. § (1) és (2) bekezdéseinek 2011. július 12-ei állapota szerint.

²⁵ A Be. 176. § (4) bekezdésének 2011. július 12-ei állapota.

²⁶ A Be. 188. § (2) bekezdésének, valamint 191. § (2) bekezdésnek 2011. július 12-ei állapota.

²⁷ A Be. 195. § (6) bekezdésének 2011. július 12-ei állapota.

²⁸ A szemle, a helyszíni kihallgatás, a bizonyítási kísérlet, a felismerésre bemutatás, a szembesítés, a szakértők párhuzamos meghallgatása.

²⁹ A Be. 196. § (3) bekezdésének 2011. július 12-ei állapota.

nasszal a feljelentés elutasítása miatt, ha a bűncselekménynek nem sértettje.³⁰ Panasszal élhet az továbbá, akinek az ügyész vagy a nyomozó hatóság intézkedése vagy intézkedésének elmulasztása a jogait vagy érdekeit közvetlenül sérti. Az intézkedés vagy intézkedés elmulasztása tárgyában nincs helye panasznak a Be. VII. Fejezet VII. Címe szerinti bizonyítási eljárások tekintetében,³¹ a nyomozás elrendelése, a feljelentés kiegészítésének elrendelése miatt, valamint a nyomozó hatóság egyéb adatszövő tevékenysége során végzett eljárási cselekmények, a tanú kihallgatása, és a szaktanácsadó közreműködése miatt.³²

Az intézkedés vagy intézkedés elmulasztása tárgyában benyújtató panaszok szabályozásában annyi változás történt, hogy korábban érintettnek kellett lennie a panasz benyújtójának, jelenleg viszont jogaiban vagy érdekeiben közvetlenül sértett személynek kell lennie a panasz előterjesztőjének. Álláspontom szerint ez nem hozott tartalmi változást a törvénybe.

A nyomozás során születet határozatok tekintetében – a változás nyomán – a következő tárgyakban hozott határozatok ellen nem lehet panasszal élni 2011. július 13-ától (korábban lehetett e tárgyakban panaszt benyújtani): a kizárásról; a védőnek a kirendelés alóli felmentéséről; a védő kirendelésének visszavonásáról, ha annak oka megszűnt; az igazolási kérelem elbírálásáról; az ügyek egyesítéséről, elkülönítéséről, áttételéről; a tanú és a szakértő mentességre történt hivatkozásának el nem fogadásáról; a szakértő kirendeléséről, kizárásáról, felmentéséről; a tolmács kirendeléséről, kizárásáról, felmentéséről; a határozat kijavításáról; a szakértő bevonásáról; a halaszthatatlan nyomozási cselekmény elleni jogorvoslat elbírálásáról, valamint az olyan intézkedéseket tartalmazó határozatok ellen, melyet az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság határozatba foglalt. Továbbá a feljelentő nem élhet panasszal a feljelentés elutasítása miatt, ha a bűncselekménynek nem sértettje.

E jogszabályi változások miatt a Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bíróságának elnöke, Dr. Baka András az Alkotmánybírósághoz fordult, és beadványában kérte az alkotmányellenesség megállapítását és e jogszabályhelyek megsemmisítését. „A Legfelsőbb Bíróság elnöke szerint az Alkotmány 57. § (5) bekezdésében deklarált jogorvoslati jog alkotmányellenes korlátozását eredményezi a Tv. 6. §-ával módosított Be. 195. § (1) és (2) bekezdése, amely – tartalmát tekintve – szűkítette a nyomozás során hozott határozatok elleni panaszjogot. A személyek jogait lényegesen befolyásoló határozatok ellen az Alkotmány alapjogként biztosítja a jogorvoslati jogot, ezért a például az igazolási kérelem elutasítása, a tanú és a szakértő mentességre történő hivatkozásának el nem fogadása, a védő kirendelés alóli felmentésére irányuló kérelmének elutasítása stb. esetén az érintettet

³⁰ A hatályos Be. 195. § (1) és (2) bekezdései.

³¹ A szemle, a helyszíni kihallgatás, a bizonyítási kísérlet, a felismerésre bemutatás, a szembesítés, a szakértők párhuzamos meghallgatása.

³² A hatályos Be. 196. § (3) bekezdései.

megilletné a jogorvoslathoz való jog. A Legfelsőbb Bíróság elnökének megítélése, hogy ezen rendelkezések megfogalmazása nem felel meg a normavilágosság [Alkotmány 2. § (1) bekezdés] követelményének sem, mivel „nem világos, hogy pontosan mit takar” a „további vagyoni jogok vagy érdekek korlátozásáról, valamint vagyoni jellegű kötelezettségek megállapításáról hozott határozata kitétel.”³³

„Az Alkotmánybíróságnak ezért elsőként azt kellett megvizsgálnia, hogy a panaszjog hatályos szabályozása eredményeként előfordulhat-e olyan ‘érdemi’ sérelem, amellyel szemben nincs jogorvoslásra lehetőség. A korábban hatályos rendelkezések szerint — a Be.-ben foglalt kivétellel — mindenki panasszal élhetett, akire nézve az ügyész vagy a nyomozó hatóság határozata rendelkezést tartalmazott [Be. korábban hatályban volt 195. § (1) bekezdése], illetőleg akit az ügyész vagy a nyomozó hatóság intézkedése vagy intézkedésének elmulasztása érintett [Be. korábban hatályban volt 196. § (1) bekezdése]. A módosítás eredményeként elsősorban az élhet panasszal, akire nézve az ügyész vagy a nyomozó hatóság feljelentés elutasításáról, a nyomozás részbeni mellőzéséről, felfüggesztéséről, illetve megszüntetéséről, kényszerintézkedés elrendeléséről (VIII. Fejezet), további vagyoni jogok vagy érdekek korlátozásáról, valamint vagyoni jellegű kötelezettségek megállapításáról hozott határozata közvetlen rendelkezést tartalmaz [Be. 195. § (1) bekezdés], illetőleg akinek az ügyész vagy a nyomozó hatóság intézkedése vagy intézkedésének elmulasztása a jogait vagy érdekeit közvetlenül sérti [Be. 196. § (1) bekezdése]. Az Alkotmánybíróság megítélése szerint a hatályos szabályozás — bár egyértelműen szűkíti a nyomozás során hozott határozatokkal szemben benyújtható panaszok körét — változatlanul biztosítja, hogy akinek jogát vagy jogos érdekét érdemben érinti a nyomozó hatóság határozata, intézkedése vagy ennek elmulasztása, panasszal élhessen. Erre tekintettel az Alkotmány 57. § (5) bekezdésében deklarált jogorvoslati jog sérelmét nem állapította meg.

Hasonlóképpen nem találta megalapozottnak az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében foglalt jogállamiságból következő normavilágosság követelményének megsértését. Az Alkotmánybíróság már a 26/1992. (IV. 30.) AB határozatában elvi élel mutatott rá arra, hogy „a világos, érthető és megfelelően értelmezhető normatartalom a normaszöveggel szemben alkotmányos követelmény. A jogbiztonság — amely az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében deklarált jogállamiság fontos eleme — megköveteli, hogy a jogszabály szövege értelmes és világos, a jogalkalmazás során felismerhető normatartalmat hordozzon”. Már ebben a határozatában kimondta, hogy a jogszabályi „rendelkezés bizonytalansága azonban a törvény alkalmazása során feloldható” (ABH 1992, 135, 142.). A jelen ügyben az Alkotmánybíróság hasonló következtetésre jutott „a további vagyoni jogok vagy

³³ Az Alkotmánybíróság 166/2011. (XII. 20.) AB határozata; *Magyar Közlöny*; 2011. évi 155. szám, 2011. december 20.; 38070.

érdekek korlátozásáról, valamint vagyoni jellegű kötelezettségek megállapításáról hozott határozat” kifejezéseket illetően, ezért az indítványt elutasította.”³⁴

A határozat e részéhez Dr. Lévy Miklós alkotmánybíró fűzött különvéleményt, mely különvéleményhez Dr. Holló András és Dr. Kiss László alkotmánybírók csatlakoztak:

„Álláspontom szerint sérti az Alkotmány 57. § (5) bekezdésében biztosított jogorvoslathoz való jogot a Be. 195. § (1) és (2) bekezdésének szabályozása, aminek következtében jelentősen szűkült a nyomozás során hozott határozatok elleni panasz lehetősége.

1. A határozat indokolásának III/3. pontja megállapítja, hogy a Be. 195. § (1) és (2) bekezdése megváltoztatta a nyomozás során panasszal támadható határozatok körét. A korábbi szabályozástól eltérően, miszerint akire nézve a határozat rendelkezést tartalmazott, panasszal élhetett, a hatályos Be. 195. § (1) bekezdése tételesen felsorolja a panasszal kifogásolható határozatokat. Nevezetesen: akire nézve az ügyész vagy a nyomozó hatóság feljelentés elutasításáról, a nyomozás részbeni mellőzéséről, felfüggesztéséről, illetve megszüntetéséről, kényszerintézkedés elrendeléséről (VIII. Fejezet), további vagyoni jogok vagy érdekek korlátozásáról, valamint vagyoni jellegű kötelezettségek megállapításáról hozott határozata közvetlen rendelkezést tartalmaz, a határozat ellen a közléstől számított nyolc napon belül panasszal élhet. A feljelentő pedig nem élhet panasszal a feljelentés elutasítása miatt, ha a bűncselekménynek nem sértettje.

2. A Be. szabályozásának áttekintése és elemzése eredményeképp megállapítható, hogy a módosítás — a Be. változatlanul hagyott és nem vitatott 196. § (3) bekezdésében kizárt eseteken túlmenően — olyan érdemi határozatok ügyésszi, illetve felettes ügyésszi felülvizsgálatának kötelezettségét szünteti meg, amelyeknél a jogorvoslathoz való alapjog lényege, a más szervhez vagy a magasabb fórumhoz fordulás lehetősége [5/1992. (I. 30.) AB határozat, ABH 1992, 27, 31.] a tisztességes eljárás részelemeit képező eljárási jogok alkotmányos védelmét biztosítja.

2.1. Ilyen határozatok különösen:

az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság kizárásáról (Be. 32. §, 39. §), a szakértő kizárásáról (Be. 103. §), illetve a tolmács kizárásáról (Be. 114. §), a védőnek a kirendelés alóli felmentéséről [48. § (6) bekezdés], az ügyek egyesítéséről és elkülönítéséről szóló döntések.

Álláspontom szerint az e tárgyban hozott határozatok felülvizsgálatára irányuló kezdeményezés kizárása a jogorvoslati jog szükségtelen és aránytalan korlátozását jelenti. Az eljárás ‘gyorsítása’, a nyomozás ‘ésszerű’ tartama, mint az Alkotmánybíróság gyakorlatában a jogállamiság normatív tartalmából és a tisztességes eljáráshoz való jogból levezethető alkotmányos követelmény [ld.

³⁴ Uo. 38080–38081.

14/2004. (V. 7.) AB határozat, ABH 2004, 241, 254.] és a tisztességes eljárás más elemeinek összevetése alapján — a többségi döntéssel ellentétben — arra a következtetésre jutottam, hogy utóbbiaknak kell elsőbbséget biztosítani a jogorvoslati jog gyakorlása útján.

2.2. A hatóság tagjainak, valamint az eljárásban közreműködő szakértő, illetve tolmács kizárásának szabályai a tisztességes eljáráshoz való jog biztosítékait jelenti. A határozat indokolása a III/7.2. pontban idézi a Bíróság Salduz kontra Törökország ügyben hozott nagykamarai ítéletének releváns megállapításait. A kizárási szabályok és a tisztességes eljáráshoz való jog összefüggésében is fontos, hogy a Bíróság gyakorlata szerint, még ha a 6. cikknek az is az alapvető hivatása a büntetőjogban, hogy biztosítsa a méltányos eljárást egy illetékes 'bíróság' előtt, amely dönt a felhozott „büntetőjogi vádak megalapozottságát” illetően, ebből nem következik, hogy érdektelenséget mutatna a bírósági eljárás előtti fázisokat illetően. Így a 6. cikk — különösen annak 3. §-a — szerepet játszhat az alapügyben eljáró bíróhoz fordulás előtt is, ha — és abban a mértékben, amennyiben — félő, hogy eredeti figyelmen kívül hagyása az eljárás méltányosságán súlyos csorbát ejtene (50. pont).

Az állam büntető igényének érvényesülésekor a tárgyilagos és az elfogulatlan eljárás, az elfogultság látszatának elkerülése – mint a tisztességes eljárás egyik lényeges eleme – a nyomozás során is olyan érdek, amelynek törvényhozői elismerését jelentik az ügyész, a nyomozás során eljáró hatóságok, illetve már a nyomozás szakaszában a szakértő és a tolmács kizárási szabályai. Ezek nem csak az eljárás alá vont személy és védője helyzetében fontosak, hanem a bűncselekmény áldozatainak, a sértetteknek és képviselőiknek helyzetét is meghatározzák.

2.3. A védő kirendelésére és felmentésére vonatkozó szabályozás alapvető – és alig túlbecsülhető – jelentőségű a védelemhez való jog szempontjából. A Be. a kirendelés, az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény pedig a kirendelt védő felmentése tekintetében széles körű mérlegelési lehetőséget ad az eljáró hatóságoknak [34. § (3) bekezdés]. Az Alkotmánybíróság és a Bíróság következetes gyakorlata szerint megkívánt hatékony, valós, reális védelemhez való jog érvényesülésének garanciája a jogorvoslathoz való jog mind a büntetőeljárás alá vont személy, mind pedig a védő tekintetében.

2.4. Az ügyek egyesítése és elkülönítése tárgyában hozott nyomozási és ügyész határozatok mind a büntetőeljárás alá vont, mint pedig a bűncselekmény sértettje helyzetére is kiható döntések, amelynek nem csupán eljárási, hanem büntető anyagi jogi következményei is lehetnek (halmazat, halmazati büntetés). E döntések megalapozottsága vagy önkényessége szintén egyik elem lehet annak megítélésében, hogy a büntető igény érvényesítése tisztességesnek tekinthető-e vagy sem. Ezért e döntések felülvizsgálatát kezdeményező jogorvoslathoz való jog korlátozása – a panasz rövid időn belül történő elbírálásának előírása mellett

[Be. 195. § (3)-(4) bekezdés] – sem szükségesnek, sem pedig arányosnak nem tekinthető.

3. Összegezve: Az Alkotmánybíróságnak a Be. 195. § (1) és (2) bekezdését, a rendelkezések alkotmányellenessége miatt meg kellett volna semmisítenie. E megsemmisítés időpontját *pro futuro* úgy kellett volna megállapítani, hogy a törvényalkotónak legyen ideje az eljárás gyorsítása mellett az alkotmányossági szempontok érvényesítésére is akkor, amikor a nyomozás során széles körben biztosított panasz lehetőségét szűkíteni kívánja.”³⁵

A feljelentő panaszjogát korlátozó rendelkezésről a különvélemény hallgat, a határozat indokolása szerint pedig a hatályos szabályozás változatlanul biztosítja, hogy akinek jogát, vagy jogos érdekét érdemben érinti a nyomozó hatóság határozata, intézkedése vagy ennek elmulasztása, panasszal élhessen. Ezen indokolásból az olvasható ki, hogy az Alkotmánybíróság szerint a feljelentő jogát, illetve jogos érdekét érdemben nem érinti a nyomozó hatóság nyomozást megszüntető határozata. Ezzel a fentiekben kifejtett szempontok miatt nem értek egyet, és álláspontom szerint a Be. 195. § (2) bekezdése beleütközik az Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdésben³⁶ biztosított jogorvoslathoz fűződő jogba.

Felmerül a kérdés, hogy a nyomozás részbeni mellőzéséről, felfüggesztéséről, illetve megszüntetéséről szóló határozat a feljelentő részére tartalmazhat-e közvetlen rendelkezést, és így van-e joga a feljelentőnek e határozatok ellen panasszal élni (ez akkor fordulhat elő, ha feljelentő feljelentése nyomán megindul a nyomozás, de azt a hatóság valamilyen ok miatt nem folytatja – ide nem értve természetesen azt az esetet, amikor vádemelés követi nyomozást)?

Létezik olyan álláspont, amely szerint a nyomozás felfüggesztéséről vagy megszüntetéséről rendelkező határozatok a feljelentőre nem tartalmaznak rendelkezést, ezért az azok ellen a feljelentő részéről benyújtott panaszokat indokolás nélkül el kell utasítani.³⁷ Tudomásom szerint a gyakorlatban is ez az álláspontja uralkodik.

Ezzel nem értek egyet, álláspontom szerint e határozatok tartalmaznak közvetlen rendelkezést a feljelentő részére. Ennek egyik formája a fentebb említett jogos érdek, mely a feljelentőt az eljárás lefolytatásához köti. Ha a nyomozás nem folytatódik, sérül a feljelentőnek az eljárás lefolytatásához fűződő jogos érdeke. A másik formája a feljelentő egyéb érdekelt státuszában jelenik meg. Abból, hogy az egyéb érdekelt, s így a feljelentő a tárgyaláson megjelenhet,³⁸ ott felszólalhat³⁹ stb. az derül ki, hogy a feljelentőnek jogos érdeke az, hogy tár-

³⁵ Lévay Miklós alkotmánybíró különvéleménye az Alkotmánybíróság 166/2011. (XII. 20.) AB határozatához; *Magyar Közlöny*; 2011. évi 155. szám, 2011. december 20.; 38093–38095.

³⁶ „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti.”

³⁷ SZABÓ: i. m. 52.

³⁸ Be. 55. § (1) bekezdés.

³⁹ Be. 314. § (1) bekezdés.

gyalás nyomán, a bíróság döntsön a feljelentése nyomán indult eljárásról; más-különben a törvény nem biztosítaná számára e jogokat. Ha az eljárás nem jut el a bíróságig, sérül a feljelentőnek a feljelentéshez fűzött ezen jogos érdeke. A sértettnek ezt a jogát – korlátozottan – a pótmagánvád intézménye biztosítja.

Összességében elmondható, hogy a feljelentő jogorvoslathoz való jogát a Be. 195. § (2) bekezdése alaptörvény-ellenesen korlátozza, az eljárás további szakaszaiban pedig a jogalkalmazóra hárul az a feladat, hogy a feljelentő jogorvoslathoz jogát érvényesíteni tudja. Ennek a feladatnak a jogalkalmazó akkor tud eleget tenni, ha a nyomozás részbeni mellőzéséről, felfüggesztéséről, illetve megszüntetéséről szóló határozatok esetében elismeri a feljelentő panaszjogát is.

2.2. *A feljelentő, a sértett és a pótmagánvád*

Elemzésre nem szorul, hogy a sértett mely esetekben élhet a pótmagánvád lehetőségével.⁴⁰

A pótmagánvád lehetőségével csak a sértett élhet. A büntetőeljárás egyik legfontosabb mozzanata az, amikor a hatóság megkülönbözteti egymástól a feljelentőt és a sértettet. Amennyiben az eljáró hatóság itt hibázik, a vád törvénytelen lesz.

Mivel a panaszt elbíráló határozatban a hatóságnak utalnia kell – amennyiben fennáll – a pótmagánvád lehetőségére,⁴¹ a hatóságnak kell megítélni, hogy a feljelentő sértette-e.

Ahogy fentebb említettem, a törvény értelmezéséből a feljelentő és a sértett eljárásjogi viszonyát egy jogalany vonatkozásában a következő módon lehet meghatározni:

A jogalany

1. *sértett és feljelentő is egyben*. Ez akkor fordulhat elő, ha maga a bűncselekmény sértettje teszi a feljelentést.

2. *csak feljelentő* (nem sértett). Ez esetben egy személy olyan bűncselekmény miatt tett feljelentést, amely jogát vagy jogos érdekét nem sértette vagy veszélyeztette.

3. *csak sértett* (nem feljelentő). Az eljárás más személy feljelentése nyomán vagy hivatalból indult.

Az 1. és a 3. pont a pótmagánvád szempontjából azért lényeges, mert a jogalany csak ekkor élhet ezen intézménnyel. A 2. pont esetében a feljelentőre és az egyéb érdekeltre vonatkozó szabályok vonatkoznak az adott jogalanyra. Ez esetben nincs lehetősége a pótmagánvád benyújtására.

⁴⁰ Be. 199. § (2)-(3) bekezdése.

⁴¹ Be. 229. § (3) bekezdés.

Azt, hogy egy adott cselekmény valakinek a jogát vagy jogos érdekét sértette vagy veszélyeztette, csak konkrét esetben lehet megítélni.⁴²

A hatóságoknak nagy felelősségük van, amikor elhatárolják egymástól a feljelentőt és a sértettet. Megjegyzendő, hogy a törvénytelen vád problémája mellett a sértett Alaptörvényben biztosított jogorvoslathoz fűződő joga⁴³ is sérül, ha a hibás minősítés miatt nem élhet a pótmagánvád lehetőségével (a hatóság határozatán a hibás jogorvoslati tájékoztatás eredményezheti ezt).

⁴² Tudatosan használom a cselekmény szót, mivel valaki akkor is sértetti pozícióban van, ha az eljárás során kiderül, hogy az adott cselekmény nem bűncselekmény. Célszerűbb lenne, ha a törvény is a cselekmény szót használná.

⁴³ Az Alaptörvény XVIII. cikkének (7) bekezdése.